

MUSEUM STUDIES, MONUMENT STUDIES

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-237-1-15>

TO THE QUESTIONS OF THE HISTORY OF SERGE LIFAR'S COLLECTION

ДО ПИТАННЯ ІСТОРІЇ КОЛЕКЦІЇ СЕРЖА ЛИФАРЯ

Bilous N. V.

*Candidate of Philological Sciences,
Director at the Serge Lifar Museum
(a branch of the Museum of Kyiv History)
Kyiv, Ukraine*

Білоус Н. В.

*кандидат філологічних наук,
завідуюча філією «Музей Сержа
Лифаря» Музею історії міста Києва
м. Київ, Україна*

Під час військових дій, коли відбувається нищення культурних цінностей, існує загроза самому існуванню європейської цивілізації, а «ціле людство в усій своїй сукупності! – питає само себе: Бути, чи не бути?.. Жити, чи самознищитись?.. Існувати далі, чи, нарешті, переступити останні межі часу й поринути назавжди, разом з планетою, в чорну безодню, одвічного ніщо?..» [2, с. 28], особливого значення набуває духовна та матеріальна спадщина, яка зберігається у фондах вітчизняних музеїв і з якою працюють українські дослідники.

Колекція Сержа Лифаря (Сергій Михайлович Лифар, 1905-1986) – видатного артиста балету, балетмейстера, педагога та теоретика танцювального мистецтва, передана після його смерті згідно заповіту рідному Києву його дружиною. Попри непросту долю, належить до найцікавіших особистих колекцій європейської культури, але, на жаль, є малодослідженою. Вона належала яскравій та впливовій «зірці» мистецького небосхилу 20 століття, який присвятив своє драматичне життя високий меті – служінню танцю, працював, спілкувався та надихав цілу плеяду художників, композиторів, артистів, хореографів, серед яких були П. Пікасо, М. Шагал, Ж. Кокто, А. Майоль, А. Бреккер, І. Стравінський та ін.; відображає широке коло його колекціонерських зацікавлень – Лифар чудово знався на образотворчому мистецтві, літературі, історії. Як і будь-яка особиста колекція, вона позначена печаткою (у прямому та переносному значенні) власника. Протягом всього життя він присвятив багато часу і фінансів пошуку, збиранню унікальних видань, стародруків, рукописів, предметів театральньо-

декоративного мистецтва. Це була водночас його пристрасть, відпочинок, джерело натхнення та інвестиція.

Свого часу артист Олександр Вергинський (киянин, який, як і Лифар, більшість життя прожив у еміграції) згадував: «Показуючи свою цінну колекцію нам з Шаляпіним, Лифар говорив: «Усе це потім я подарую батьківщині!.. Лифар любив мистецтво і бережно ставився до всього, що з ним пов'язано. На гарні та рідкісні книги він не жалів жодних грошей» [4, с. 305-306]. Поповнюючи велику колекцію картин і книжок Сергія Дягілева, власником якої він став після його смерті, «придбавши у Французької держави Бібліотеку рідкісних книг 16, 17, 18 і 19 століть, а також старовинні музичні ноти, його особисті архіви та архів трупи Російського балету... Протягом кількох років я міг виконувати свої фінансові зобов'язання перед Францією та сплачувати належні суми виключно завдяки моїй важкій праці як танцівник та хореограф» [7, с. 1].

Досліджуючи історію побутування колекції з моменту її отримання у 1930 році до смерті Лифаря у 1986, можна зробити висновок, що колекціонування слугувало Лифареві не лише певним соціальним маркером, надавало можливість бути «своїм» у певному оточенні, але й відчуття «співзвучності» часу, епосі, дух якої відображали і яким надихалися митці-модерністи, а Лифар був серед тих, хто творив епоху, був її «фасадом» [8, с. 12]. Це була пам'ять про Дягілева і ту частину свого життя, коли відбувалося його становлення як особистості та артиста, танцівника, яка залишилася в минулому, від якої він хотів відійти. Бо незадовго до смерті Дягілева у серпні 1929 року він якраз планував покинути трупу Російського балету і зізнатися йому у цьому. Крім того, Лифар був свідком пристрасного захоплення Дягілева колекціонуванням (спочатку грамофонами і платівками, а згодом книгами). Але він не обмежився роллю спадкоємника, а пішов далі, займався збиранням системно і протягом усього життя, на відміну від Дягілева, у якого воно мало стихійний характер, та «перетворилося на справжню манію» [1, с. 501]. Н.Лобанов-Ростовський стверджує, що Лифар збирав колекцію (замовлені Дягілевим для його балетної трупи ескізи декорацій та костюмів) ще з 1923 року [4, с. 321]. Про інтерес Лифаря до колекціонування на початку 30-х років свідчить і згадка у листі від батька із Києва про старовинні картини знайомого родини Лифарів і пропозиція надіслати синові відповідний каталог.

У 1933 році Серж Лифар вивозить свою колекцію до США (під час гастролей до Нью-Йорку): «Я віз із собою великий багаж (на океанському лайнері «Іль де Франс»– Н.Б.) – всю колекцію французьких модерністів... Я влаштував Дягілевську виставку моїх картин. Вона мала величезний успіх – мода на французьких модерністів у ті часи була велика, – і мені пропонували за мою колекцію 1000 000 франків... (декорації та ескізи до декорацій, рисунки тощо М. Ернста,

Н. Гончарової, М. Ларіонова, Х. Міро, Дж. Кіріко, П. Пікассо та ін. – Н.Б.). На честь моєї виставки у готелі Waldorf-Astoria було влаштовано урочисту вечерю – довгу та нудну, з багатими американцями та американками... Мій гардероб я зробив ще у Парижі, за невеликі гроші, які отримав від віконта та віконтеси Ноай (Les Noailles) за кілька прекрасних Picasso, з якими вирішив розлучитися, оскільки вони були не «балетні», а Les Noailles були моїми друзями...» [6, с. 186]. Як стверджує Лобанов-Ростовський [4, с. 321] Лифар продав 173 рисунки зі свого зібрання за 10000 доларів найстарішому музею США – Уодсворс Атенеум (м. Хартфорд, штат Коннектикут), де вона досі й зберігається.

Із завершенням кар'єри танцівника та хореографа, відходом від артистичної діяльності, Лифар у 70-тих та на початку 80-тих років активно займався колекцією, намагався кілька разів її продати цілком, проте змушений був продавати частинами. Свідченням цього є каталог аукціону Сотбіс у Монте-Карло, коли 28, 29, 30-го листопада та 1-го грудня 1975 року були представлені лише книги та документи (усього 826 лотів) [7]. Серед предметів, які не знайшли тоді своїх покупців – стародруки, які були після смерті Сержа Лифаря передані Києву його дружиною та спадкоємицею. «Часовник (Часослов) 1565 р. – друга після Апостола книга, надрукована у Москві Іваном Федоровим і Петром Мстиславцем. Цей Часовник мав два видання... Друге видання здійснювалося паралельно з першим, нині відомо п'ять його примірників: два у Великобританії (у Кембриджі й Бібліотеці Ламбетського палацу (Лондон)), один у Данії (Копенгаген, Королівська бібліотека) і два у Російській Федерації, у Санкт-Петербурзі (у Російській національній бібліотеці (колишній Публічній) і в Санкт-Петербурзькому державному університеті). Отриманий київським музеєм раритет є шостим екземпляром Часовника другого видання 1565 р.» [5, с.463].

Попри те, що в Радянському Союзі Лифар вважався зрадником, його ім'я та діяльність були під забороною, крім КДБ його особистість цікавила і радянських чиновників від культури. Після того, як у 60-тих рр. Лифар передав у дар ряд цінних предметів, вони намагалися виманити у нього якомога більше, обіцяючи балетні постановки у Великому театрі. Майже перед смертю важкохворого Сержа Лифаря радянська делегація відвідала Лифаря у Швейцарії та намагалася виманити у нього унікальний рукопис Пушкіна «Під час цього візиту... мене спитали прямо, чи рукопис зберігається у мене. Я це підтвердив, додавши, що не продавав рукопис, хоча в Америці мені за нього пропонували мільйон доларів. І повторив, що бажаю, аби колись цей скарб повернувся на свою батьківщину. Один із членів делегації...торочив: «Давайте, давайте все, давайте!»...Я відповів, що віддав багато скарбів... А від вас отримав лише цю дитячу іграшку – Супутник, копійчану цяцьку...» [3, с. 111]

Література:

1. Александр Бенуа размышляет. Москва, 1968. 748 с.
2. Бер В. (Петров В.) Наш час, як він є (з приводу статті Нормана Казнса «Несучасність сучасної людини». Рідне слово. 1946. Ч. 8. С. 28-40.
3. Лифар С. Спогади Ікара. Київ, 2007. 192 с.
4. Сергей Лифарь: Сб. Киев, 1994. 375 с.
5. Люта Т., Русина О. На історичних перехрестях: провенанс Часовника 1565 р. із колекції Сержа Лифаря. Academia. Terra Historiae. Студії на пошану Валерія Смолія. 2020. Кн. 2. С. 463-475
6. Машинопис мемуарів Сержа Лифаря з правками, рукописними вставками та печаткою автора. 1929-1939 рр. (МІК ТЗ-12088)
7. Catalogue of The Diaghilev-Lifar Library. Sotheby Parke Bernet Monaco. 1975. 217 p.
8. Foscari F. Tumult and Order. Malcontenta 1924-1939. Zurich, 2012. 247 p.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-237-1-16>

EDUCATIONAL AND CULTURAL ACTIVITY OF THE SERGIY KOROLYOV NATIONAL SPACE MUSEUM DURING THE WAR**ОСВІТНЬО-КУЛЬТУРНА ДІЯЛЬНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНОГО МУЗЕЮ КОСМОНАВТИКИ ІМ. С.П. КОРОЛЬОВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ****Kavun L. Yu.***Head at the Cosmos Department***Кавун Л. Ю.***завідувачка науково-освітнього відділу «Космос»***Zosimovych O. Yu.***Senior Research Fellow
Sergiy Korolyov National Space
Museum
Zhytomyr, Ukraine***Зосімович О. Ю.***старший науковий співробітник
Національний музей космонавтики
імені С. П. Корольова
м. Житомир, Україна*

Національний музей космонавтики імені С.П. Корольова має значний досвід освітньо-культурної роботи з дитячою аудиторією, яка передбачає багато різноманітних форм спілкування з дітьми. Це